

Терміни праці

**«Термінологія охорони праці в українській
та англійській мовах»**

Львів – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТЕРМІНА В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	5
1.1 Визначення терміна.....	5
1.2 Ознаки терміна	6
1.3 Способи творення термінів	7
1.4 Поняття терміносистеми	8
1.5 Поняття про словотвір та його основні питання.	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОХОРОНИ ПРАЦІ.....	13
2.1 Творення термінології охорони праці.....	13
2.2 Префіксація.....	15
2.3 Суфіксація.....	19
2.4 Конверсія.....	23
2.5 Синтаксичний словотвір. Складні слова.	25
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28
ДОДАТОК.....	30

ВСТУП

З розвитком цивілізації у різних галузях науки та техніки з'являється багато нових термінів.

Особливого значення лінгвісти надають дослідженню структурно-семантичних особливостей терміна, оскільки переважно більшу частину лінгвістичного фонду складає фахова лексика.

Якщо розглядати мову як систему, то можна знайти достатню кількість законів і понять які утворюються новими засобами, які зустрічаються у спеціальній лексиці та яким потрібна номінація. Використання багатозначних загальнономовних слів у спеціальній науковій сфері є одним із поширених засобів номінації фахових термінів.

На жаль , поглибленого дослідження термінів охорони праці та термінів-словосполучень не було. Такі роботи носять поодинокий характер.

Ця курсова робота спрямована на аналіз структурних та семантичних особливостей термінів та термінів - словосполучень (на матеріалі сучасної англійської мови).

Актуальність теми полягає в аналізі найбільш продуктивних словотвірних моделей термінології охорони праці.

Мета цієї роботи полягає у виявленні основних структурно-семантичних особливостей термінології охорони праці у англійській мові.

Відповідно до поставленої мети основним **завданням** є:

Ознайомлення з «терміном» та «терміносистемою»;

Виявлення структурно-семантичних особливостей творення термінів з охорони праці;

Аналіз структурно-семантичних особливостей творення термінології охорони праці;

Відбирання термінів з охорони праці та створення вибірки.

Об'єктом даної роботи є структурно-семантичні особливості термінів охорони праці в англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є морфологічні та семантичні способи термінотворення у двох зіставлюваних мовах; шляхи виникнення і запозичення термінів охорони праці.

Матеріалом дослідження слугував «Навчальний посібник. Переклад англomовної галузевої літератури охорони праці». Укладач – Іванченко М.Ю.

Вирішення поставлених завдань здійснювалося за допомогою таких **методів**: методу структурного аналізу новоутворених елементів, описового аналізу та трансформаційного аналізу.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що дане дослідження є внеском у розробку питань про структурно-семантичні особливості творення термінології охорони праці.

Практичне значення виконаної роботи полягає в тому, що зібраний і проаналізований матеріал може бути відображений у вузівських курсах мовознавства, стилістики англійської мови та перекладу англomовного тексту.

Структура курсової роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатку.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТЕРМІНА В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1 Визначення терміна

Слово «термін» походить від латинського “terminus”, що означає «кінець, межа, закінчення». У Середньовіччя це слово набуло значення «визначення, позначення», а в давньофранцузькій мові “terme” мало значення «слово». Існують різні дефініції терміна, не зважаючи на уявну семантичну очевидність цього поняття.

О. Д. Пономарів, наприклад, дає таке визначення: «Термін — це одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам. [20, с. 91].

В. Н. Головін розглядає термін як слово або підрядне словосполучення, що має спеціальне значення, виражає і формує професійне поняття та вживається в процесі пізнання та освоєння наукових та професійно-технічних об'єктів і стосунків між ними.

На думку Д. Р. Хайрутдінова, термін — це лексична одиниця, що функціонує в науковому тексті як мінімальний носій наукового знання, а також елементарна наукова одиниця — знак, за якою на основі домовленості закріплено наукове поняття обмежене визначенням. [25, с. 241].

Існують також тлумачення, що пов'язують термін здебільшого з мовою науки. Наприклад, В. П. Даниленко вважає, що «термінами називаються спеціальні поняття, які виникають не в ужитку, а у відповідних областях наукової й практичної діяльності». Термінологія в цьому контексті аналізується в межах тієї системи, в яку вона певним чином входить, тобто у складі лексики мови науки.

Звідси можна також зробити припущення, термін — слово або словосполучення, яке точно та однозначно визначає чітко окреслене спеціальне поняття будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо і його співвідношення з іншими поняттями в межах спеціальної сфери.

1.2 Ознаки терміна

Можна виділити такі основні ознаки, властиві терміну:

1) Термін точний та однозначний. За твердженням О. О. Реформатського, терміносистема слугує для терміна тим «термінологічним полем», в межах якого він точний і однозначний. За межами термінологічного поля термін втрачає свої властивості (стає членом іншої термінологічної системи або детермінологізується). [2, с. 51]. Ознака точності терміна і є головним засобом досягнення ясності професійного спілкування.

2) Термін дефінітивний, тобто він є найменуванням спеціального поняття, регламентованого у своїх межах дефініцією.

3) Термін системний, тобто він належить до певної термінологічної системи, яка, у свою чергу, співвідноситься з системою понять конкретної спеціальної галузі знань або діяльності. Досить вірною у цьому питанні є думка, сформульована В. Ю. Городецьким та В. В. Раскіним: «Окремо взятий термін сам по собі є фікцією. Він існує лише в системі термінів, тобто поряд з іншими термінами, з якими він пов'язаний певними відносинами». [21, с. 171]. Отже, системність є однією з найбільш важливих умов існування терміна. Термін може існувати лише як елемент терміносистеми, якщо під останньою розуміти упорядковану сукупність термінів, які адекватно виражають систему понять теорії, що описує деяку спеціальну сферу людських знань чи діяльності.

4) Термін номінативний. У сучасному мовознавстві функція називання визначається як основна та найважливіша ознака терміна. Досліджуючи термін з функціональної точки зору, В. Н. Шевчук зазначає: «Основна функція будь-якого терміна, в тому числі і терміна охорони праці, номінативно-дефінітивна, тобто номінація (найменування) і вираження спеціального поняття, регламентованого у своїх межах дефініцією» [28, с. 201]. Специфіка реалізації номінативної функції у терміна полягає в тому, що він позначає спеціальне поняття певної спеціальної сфери людської діяльності: науки, техніки, виробництва.

5) Термін стилістично нейтральний, тобто позбавлений емоційно-експресивного забарвлення. Доволі слушно з цього приводу зазначає О. Н. Толікіна: «Суворий інтелектуальний зміст, що виключає емоційно-експресивні моменти, робить термін нейтральним мовним знаком, який в межах спеціального спілкування не містить в собі елементів ставлення до предмета промови, а несе лише відповідну інформацію про нього» [4, с. 59]. Тому, будь-яке слово, яке стає членом термінологічної системи, втрачає в результаті зміни значення своє колишнє емоційне забарвлення і стає стилістично нейтральним.

б) Термін мотивований. На рівні мотивації здійснюється асоціативний зв'язок між семантичними елементами номінативної одиниці й відповідним лексичним значенням. Межі мотивації визначаються тією частиною лексичного значення, котра аналізується у внутрішній формі.

Умотивованість – це та кількість інформації, що була включена до внутрішньої форми та знайшла відображення у відповідному значенні лексичної одиниці; це структурно-семантична характеристика лексичної одиниці, що експлікує засобами мови раціональний лексико-семантичний зв'язок між значенням і внутрішньою формою цієї одиниці.

1.3 Способи творення термінів

Ця проблема надзвичайно серйозна, бо кожен новий термін, запроваджений у ту або іншу галузеву терміносистему, має бути вдалим; він повинен гармонійно вписатися у певну терміносистему, бути милозвучним, здатним утворювати похідні слова. Всі ці умови продиктовані тим, що технічна мова передбачає однозначне взаєморозуміння між укладачами технічного завдання і його виконавцями. Тому будь-який термін потрібно створювати з урахуванням його фізичної сутності та технічної ідеї.

Нові терміни можуть утворюватися такими основними способами:

1. Використання внутрішніх ресурсів мови:

- надання наявним словам нових значень (вторинна номінація);
- творення похідних слів;

- складання основ;
- творення словосполучень.

2. Запозичення термінів.

Одним зі способів побудови нових термінів внаслідок внутрішніх ресурсів є утворення похідних слів (дериватів) від наявних термінів або від загальноживаних лексем. При цьому суфікси і префікси, які через ті чи інші обставини виявляються найзручнішими для побудови термінів, запозичуються, як правило, із загального морфологічного фонду.

Можуть запозичуватися також морфеми з інших мов. Деякі суфікси та префікси при цьому трапляються виключно у фахових термінах, а в загальнонародній мові вони можуть взагалі бути відсутніми. Це, передусім, афікси греко-латинського походження. Наприклад: -ація (прононгація, перфорація); -і/-изація (лібералізація).

Одним із продуктивних шляхів формування системи термінів на кожному із синхронних зрізів є запозичення іншомовного лексичного матеріалу. Практично жодна природна мова при творенні термінів не може обійтися своїми ресурсами, тому термінологія багатьох галузей знань різних мов послуговується не тільки власномовними лексичними та словотвірними засобами, а й засобами високорозвинених літературних мов, тобто значна частина термінів української мови є запозиченими з інших мов.

1.4 Поняття «терміносистема»

Важливою складовою серед системи термінів, як було зазначено, лінгвісти визначають поняття «терміносистема». Термін може існувати лише як необхідний елемент терміносистеми. Р. І. Дудок визначає терміносистему як систему термінів певної окремої науки чи техніки. Іншими словами, це сукупність термінів, які забезпечують номінацію головних понять певної сфери знань та діяльності, пов'язаних між собою логіко-семантичними та іншими відношеннями [9, с. 184].

Терміносистема має власну структуру. Її структурно-функціональним центром є так званий базовий термін. [1.20, с. 116].

Б. Н. Головін підкреслює, що терміносистема – це сукупність термінів певної сфери знань наукової школи тощо, пов'язаних між собою на поняттєвий, лексико-семантичному, словотвірному (дериваційному) та граматичному рівнях. [6, с. 270].

Т. Р. Кияк під терміносистемою розуміє впорядковану сукупність термінів, які адекватно виражають систему понять спеціальної сфери людської діяльності, між якими існує обов'язковий і незаперечний зв'язок, а сукупність таких зв'язків у середині сукупності термінів визначають його структуру. [4, с. 120]. Якщо система позначуваних об'єктів, пов'язаних родо-видовими відношеннями, не знаходить структурного відображення в сукупності експонентів, то не можна говорити про терміносистему. [23, с. 290]. Терміносистема формується на певному етапі розвитку певної галузі наукового знання, коли вже створено наукову теорію, позначено об'єкти та зв'язки між ними. Виділяють кілька типових ознак терміносистеми:

- Терміносистема являє собою більшу чи малу сукупність термінів, спільно обслуговуючи комунікативно-тематичні чи комунікативно-ситуативні задачі;

- Елементи терміносистеми прямо (безпосередньо) чи опосередковано (за допомогою інших елементів) комунікативно-співвіднесені і структурно пов'язані один з одним і з системою в цілому;

- Не існує жодного терміна, котрий би не входив в ту чи іншу терміносистему;

- Межі між терміносистемами можуть бути більш чи менш чіткими, терміносистеми можуть накладатись одна на одну і створювати в таких випадках перетин терміносистем;

- Цілісність терміносистеми. Наприклад, економічні поняття, терміни у сукупності складають цілісну терміносистему, яка дає нам загальне уявлення про функціонування економіки;

- Певна сталість терміносистеми;

- Структурований характер терміносистеми. Структура терміносистеми може мати підсистеми, що відбивають родо-видові відношення, відношення цілого та його частин, зв'язки причини й наслідку, відношення об'єктів та їхніх ознак.

Л. А. Васенко виділяє три етапи формування і функціонування терміносистеми: перший етап – це період від етапу відсутності теорії до стану її формування, тобто перехід від неупорядкованої сукупності термінів до терміносистеми; другий етап – це зростання обсягу знань у межах прийнятої теорії; третій етап – це зміна теорії, як наслідок – зміна терміносистеми. Спочатку нову теорію описують термінами попередньої теорії, потім упроваджують нові терміни, що зображають нові поняття [3, с. 86]. Терміни самі собою не утворюють системи, якщо не задані зв'язки між ними. [22, с. 233]. Терміносистема виникає навіть за відсутності певних її елементів, але за наявності загальної структури та зв'язків між її компонентами. [10, с. 121].

Д. С. Лотте визначив умови, за яких досягається системність терміносистеми:

1) в основу побудови системи термінів кладуть класифікації, які розглядають це поняття в їхньому розвитку та є прогресивного характеру;

2) виходячи з класифікаційних схем, виділяють ті необхідні й достатні ознаки, які підлягають безпосередньому термінологічному відображенню;

3) тільки після цього добирають слова та їх частини для створення терміна, які по можливості наочніше відображають, з одного боку, загальність цього поняття, а з іншого – його специфічність. Винятково важливим є те, щоб терміни одного порядку мали однотипну конструкцію. [18, с. 73].

Таким чином, терміносистема – це ієрархічна система термінів, впорядкована термінознавцями та фахівцями відповідних наукових галузей.

1.5 Поняття про словотвір та його основні питання.

Термін «словотвір» має два основних значення, які потрібно чітко розрізняти. В першому значенні він використовується для вираження постійного процесу творення нових слів у мові. Мова знаходиться в стані постійного розвитку, який складається з окремих мовних процесів, в тому числі і процес творення нових слів. Цей процес має назву «словотвір».

В другому значенні, термін «словотвір» означає розділ науки, яка займається вивченням процесу творення нових лексичних одиниць [22, с. 104].

Предметом дослідження словотвору є вивчення процесу творення нових лексичних одиниць та засобів, за допомогою яких цей процес відбувається (суфіксів, префіксів, інфіксів тощо).

Вільна морфема регулярно відтворюється за моделями мови і може вживатися незалежно, не змінюючи свого значення. Дієслово *stand*, іменник *stand* є вільними морфемами, що зберігають відповідні лексико-семантичні значення.

Такі морфеми можна назвати мінімальними вільними формами. Проте, корінь *stand* може входити до інших слів, наприклад: *withstand*, *standing*. Морфологічний стан змінюється таким чином, що дієслово *withstand* фактично складається з двох вільних морфем – прийменника *with* і дієслова *stand*, а дієприкметник *standing* – з вільної та залежної морфеми – суфікс *ing* окремо не вживається.

Словниковий склад, що споконвічно іменує поняття щоденного вжитку, звичайно складається з вільних морфем які утворюють окремі слова, наприклад: *man*, *son*, *cow*, *sheep*, *top*, *go*, *run*. Історія розвитку цих слів свідчить про те, що їхнє граматичне варіювання в окремих випадках відбивана наявність двох морфем – *man* – *men*, проте таких випадків у мові небагато.

Якщо основу позбавити афіксів, і вона не буде омонімічна жодному вільному слову того ж кореня, то така основа стане залежною. Так у широко вживаному слові *conduct* і лексико-семантичному наборі, що його оточує *conductor*, *deduct*, *deduce*, *seduce*, *seductive* і т.д. – префікс *-con-* може бути

відокремлений лише формально. Корінь, що залишиться, запозичений з латинського *ductio* – «веду» і не утворює окремого слова. Таку основу і називаємо залежною. Залежних основ багато в запозичених словах явище це закономірне, бо основа запозиченого слова виникла і пройшла шлях історичного розвитку в іншій мові, наприклад: *a-dolese-ent*, *benefic-i-al*, *cour-age*.

Корінь вважається головним складовим елементом, що після вилучення функціональних афіксів не підлягає подальшому словотворчому аналізу. У гнізді слів *act*, *acting*, *action*, *actionable*, *activate*.

Центральне питання словотвору – це вивчення структури і змісту слів. З його допомогою виникають нові слова, які забарвлюють мову, надають їй нові, більш виразні відтінки.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОХОРОНИ ПРАЦІ

2.1 Творення термінології охорони праці

Терміни складають основне навантаження у науково-технічному тексті. Тому зараз ми розглянемо найважливіші особливості лексичного складу термінів. У звичайній мові, а також у науково-технічних текстах, слова здебільшого багатозначні, тобто вони передають цілий ряд значень, які можуть розходитися, іноді, достатньо широко. Візьмемо, наприклад, суму значень слова *socket*, що сконцентрована навколо одного поняття «заглиблення». Також цей термін має наступні визначення – «гніздо», «розетка», «заглиблення», «діра». Термін використовується ще для позначення частин тіла *tooth/eye socket* – «зубна/очна ямка».

Але головною вимогою науково-технічної термінології є однозначність. Далеко не всі терміни відповідають цій умові. Візьмемо для прикладу термін *field*, який має декілька значень: 1) Поле, частина землі; 2) Сфера діяльності людини або хобі. Другий приклад термін *ropes* теж багатозначний і може перекладатись як: «огороджувальні дроти», «страхувальні канати», або позначати декілька предметів, перев'язаних і з'єднаних між собою за допомогою мотузки. Це відоме ускладнення для розуміння тексту та його перекладу.

Найбільшу групу складають терміни, запозичені з іноземних мов. З аналізу словника стало зрозуміло, що більша половина термінів з охорони праці походять з грецької та латинської мов. Особливо, поняття, які означають хвороби або назви хімічних елементів, або частини органів тіла людини. Так, наприклад, слово *nausea* походить від грецького *nausia* або *nautia*, що спочатку означало морську хворобу (грец. *Naus* – «корабель»), *rheumatism*, яке походить з грецької (*ῥεῦμα* – «потік, течія, розтікання по тілу»). Також, інколи, виникали гібридні сполучення, як *haemoglobin* від грецького *haima* – «кров» і латинського *globus* – «куля». У сфері охорони праці існує багато термінів,

запозичених з французької – *gasometer*, шведської – *ombudsman*. Особливо, багато термінів з'явилося в Англії в XVII та XIX століттях в період бурхливого розвитку науки. Водночас частина термінів із мови вчених почала проникати у загальну літературну мову і зробилася суспільним скарбом. До цих слів належать: *jar* – «глечик» та «конденсатор», *to load* – «вантажити» та «заряджати», також часто зустрічається використання одного слова в різних спеціальних значеннях, залежно від галузі науки. Термін *light* – «світло», має такі спеціальні значення: «джерело світла» (фізика), «лампа, свічка» (побут), електромагнітне випромінювання (радіобіологія).

В українській терміносистемі охорони праці є багато запозичень з німецької – «шахтар», «фрезерувальник», «підприємство», давньогрецької – «механізм», «організм» та латинської – «інженер», «робота».

За структурним відношенням усі терміни можна класифікувати на прості: *oxygen* – «оксисен», *resistance* – «опір», *vivacity* – «жвавість»; та складні або словотвірні: *gas + meter = gasometer*, *switch + board = switchboard*.

Термінологія охорони праці містить також багато абревіатур. В англійській та українській мовах є декілька прикладів : “Plan-Do-Check-Act” (PDCA), – «Плануй – Роби – Перевірйай – Корикуй», (ПРПК) – модель безперервного поліпшення процесів роботи. Також є терміни, в яких головну роль виконує якась конкретна буква завдяки графічній формі предмета: *T-antenna* – «Т-образна антена», *V-belt* – «клиновидний ремінь».

При перекладі термінів можна зіткнутися з такими моментами: а) Значна частина термінів міжнародного характеру передається шляхом транслітерації і не потребує перекладу: *antenna* – «антенна», *ombudsman* – «омбудсмен», «*blooming*» – «блюмінг»; б) деякі терміни мають прямі відповідності в українській мові і передаються наступними еквівалентами: *hydroge* – «водень», *public employee* – «державний (або урядовий) службовець», *private company* – «приватна компанія»; в) відомо, що більшість термінів калькується. Цей спосіб перекладацьких трансформацій полягає у перекладі слів, словосполучень чи виразів шляхом точного відтворення засобами мови перекладу їхньої морфемної

або словесної структури. Наприклад: *reflecting shield* – «відбивальний екран», *regulating clock* – «регуляторний годинник», *rubber carpet* – «гумовий килимок», *occupational disease* – «професійне захворювання», *occupational hazard* – «професійний ризик», *production sanitation* – «виробнича санітарія»; г) доволі часто словник не дає прямої відповідності англійському терміну. В цьому випадку перекладач звертається до описового перекладу, що точно передає зміст іншомовного слова в даному контексті: *screwed* – «закріплений гвинтами», *wattage* – «потужність у ватах», *tanning lamp* – «лампа для засмаги», *pollutant* – «забруднювач навколишнього середовища». У порівнянні з транскрипціями, описовий переклад переважає тим, що завдяки ньому досягається більша прозорість змісту поняття, позначеного відповідником неологізму. Однак описовий переклад характеризується наступними недоліками: 1) при його використанні можливе неточне або нечітке тлумачення змісту поняття, позначеного неологізмом; 2) описове словосполучення порушує таку вимогу до термінів, як стислість (а тому такі багатослівні терміни не мають дериваційного потенціалу, тобто, від них важко, якщо взагалі можливо, утворювати похідні терміни).

2.2 Префіксація

1.-**Pre**. Префікс *-pre-* походить від латинського “*prae*”, що означає «перед», «спереду». В англійській мові додавання префіксу *-pre-* використовують для передачі ідеї випередження в часі чи в положенні. Наприклад:

Preheating – «попередня теплова обробка»;

Preventing – «запобігання»;

Predecessor – «попередник (особа, яка займала роботу чи посаду до дійсного власника)».

В українській мові відповідником є префікс *-пере*.

Передавач – “*transmitter*”;

Перенапруження – “*overtrain*”.

Тут ми спостерігаємо, що префікси не є тотожними і терміни відрізняються між собою.

2. **-De.** Префікс *-de-* має декілька заперечливих значень, основні з них: а) «вниз», «нижче»; б) «вивільнення», «вимкнення» або «відхилення», в) «відділятися», «віддалення». Наприклад:

Derate – «знижувати показники»; «знижувати потужність»;

Declutch – «розчіплювати»;

Decrease – «знижувати»;

Decoupling – «відключення», «від'єднання»;

Deenergize – «вимикати живлення», «знеструмити»;

Detachment – «роз'єднання», «відшарування».

Відповідником цього префікса в українській мові є *-від,-роз*.

3. **-Inter.** Префікс *-inter-* походить від латинського слова “*inter*”, що означало «поміж», «серед». Наприклад:

Interstage – «проміжний відсік між ступенями»;

Intersection – «перетин», «схрещення»;

Interaction – «взаємодія».

4. **-Un.** Основним значенням префікса *-un-* є «не». В деяких випадках префікс *-un-* означає зміну дії дієслова на обернене.

Unconnected (electrically) – «відключений (електрично)»;

Unable (to breathe) – «не мати змоги (дихати)»;

Unlatch – «відмикати (замок)»;

Unload – «знімати навантаження»; «розряджати».

5. **-Re.** Часто використовується у практиці науково-технічного спілкування. Префікс *-re-* має значення «назад», «основа», «ще раз». В деяких випадках префікс *-re-* виступає у ролі невідокремлюваного пасивного префікса (як, наприклад, в словах *refer, revoke, revert*).

(Wage) replacement – «підвищення зарплати»;

Recoverable – «багаторазового використання»;

Redundancy – «надлишковість»; «резервування»;

Rehabilitation – «реабілітація»;

Restriction – «обмеженість, відсутність свободи дій».

Цей префікс має відповідник в українській мові -пере.

Наприклад: перезаряджати, перезапускати, перевтома.

6. **-Trans.** -Trans- означає «через», «за межами». У рідких випадках остання літера -s відкидається без зміни значення. Наприклад:

Transducer – «датчик»; «перетворювач»;

Transpiration – «випаровування через пористу поверхню (з ціллю охолодження)»;

Transportation worker – «транспортник»;

Transform – «перетворення»;

Transfer – «передача», «поставк»;

Transfer – «передача», «поставка».

7. **-Pro.** Основними значеннями -pro- є «вперед», «на користь», «замість».

Наприклад:

Productivity – «продуктивність праці»;

Propulsion – «силова установка»; «рушійна сила»;

Protection – «захист»;

Production – «серійне виробництво»;

Proficiency – «навички», «майстерність».

Цей префікс має відповідник в українській мові -під.

Наприклад : підсилювач, підшипник, підвищення, піддавання.

8. **Non.** -Non- являє собою заперечний префікс, що означає «не».

Non-organic (dust) – «неорганічний (пил)»;

Non-toxic (dust) – нетоксичний (пил);

Nonexpendable – «багаторазового використання»;

Nonramming – «безнапірний»;

Non-conducting (object) – «непровідний об'єкт».

Українським відповідником є префікс -про. Наприклад: просочування, профілактика, пробудження.

9.-**Ob.** Із значень, що створюються за допомогою префікса -ob-, найбільш характерними є «проти», «до», «в напрямку».

Observance – «дотримання»;

Obligation – «зобов'язання».

10. -**Ex.** Основними значеннями -ex- є «за», «за межами», а також «колишній».

(Method of) extraction – «спосіб вилучення»;

Excursion – «відхилення»; «зсунення»; «амплітуда»;

Exchanger – «теплообмінник»;

Exploitation – «експлуатація».

11. -**Self.** В складних термінах він має такі значення: 1) «свій», «себе». Наприклад: self-heating – «самонагрівання»; self-adjusting – «саморегулювання»; self-employed – «самозайнятий» (який обслуговує власне виробництво) .

В українській мові є формальний відповідник -само. Наприклад: самоактивація, самозапуск, самоблокування.

12.-**In.** -In- має два різних значення «ні» і «в», «заховати в собі».

Наприклад:

Inaccuracy – «неточність»;

Inhalable (dust) – «пил, який вдихають»;

Electrical installation – «електроустаткування»;

Internal radiation – «внутрішнє випромінювання».

13. -**Sub.** Префікс -sub- має значення «під», «до», «нижче за положенням», а також «у меншій мірі», «нижче».

(Vital) substance – «життєво важливі речовини»;

Subatomic (particles) – «субатомні частинки»

З поданого матеріалу стає зрозуміло, що в термінотворенні охорони праці префікси англійської мови є продуктивнішими, ніж в українській. Завдяки зіставному аналізу, можна дійти висновку про те, що у порівнюваних мовах є ідентичні (-de-, -self-, -pre-, -non-) префікси.

2.3 Суфіксація

За допомогою суфіксації утворюються нові терміни або слова, що виконують у реченні роль іменника, прислівника або дієслова. Так, наприклад, за допомогою суфіксів -er, -or, -ent, -ant можуть бути створені іменники, що означають професію, механізм або агрегат, що виробляє конкретну дію:

Rig – «випробувальний стенд»; + er = rigger – механік по складанню;

To work – працювати + -er = worker – працівник;

Mine – шахта + -er = miner – шахтар;

To mill – молоти + -er = miller – фрезерувальник;

To employ – наймати на роботу + -er = employer – роботодавець;

To absorb – поглинати + -ent = absorbent – поглинач (шкідливої речовини, тепла, шуму);

Українські суфіксальні деривати такого типу можуть утворювати подальші варіанти зі зменшувально-пестливими чи згрубілими суфіксами. Наприклад: шахтарочка, працівничка, ледацюга тощо, а іноді емоційно забарвлений суфікс взагалі витісняє традиційний суфікс на позначення осіб.

За допомогою суфіксів -ion, -ation, -ment, -ure, -age, -ence, -ance, -ing з дієслів можуть бути створені нові терміни, що виражають деякі поняття абстрактними іменниками.

To radiate – випромінювати + -ion = radiation – радіація;

To ventilate – провітрювати + -ion = ventilation – вентиляція;

To act – приймати міри + -ion = action – рішення, дія.

Відповідником до суфікса -ion в українській мові є -ота. Наприклад: робота, нудота, частота, кислота.

Суфікс -ment вживається для утворення іменників від дієслів. Він передає значення дії, стану або ж результату дії. Чіткого українського відповідника цього суфікса в термінології охорони праці нема. В англійській мові цей суфікс поширений.

Наприклад:

To replace – міняти, замінювати + -ment = replacement – зміна (зарплати);

To agree – погоджуватись + -ment = agreement – договір, узгодження, згода.

Суфікс -age утворює іменники (від дієслів). В термінології хорони праці зазвичай цьому суфіксу відповідає український суфікс -ння, -ття. Він надає слову значення збірного поняття або процесу.

Наприклад :

To cover – покривати, прикривати + -age = coverage – покриття, страхування;

To leak – протікати, зливати інформацію + -age = leakage – витік, протікання;

To confer – передавати + -ence = conference – конференція, нарада;

To clear – давати дозвіл + -ance = clearance – дозвіл на щось;

To insure – запевняти, страхувати + -ance = insurance – страховка;

To observe – дотримуватись + -ance = observance – дотримання.

Тотожним до англійських суфіксів -ance, -ence є український суфікс -ість. Наприклад: вологість, непритомність, рухливість, недостатність.

Також було виділено цілий ряд суфіксів, таких, як -ism, -ty, -ity, -ness, -ency, -ancy, котрі використовуються для утворення з прикметників нових термінів, що зазвичай виступають у ролі абстрактних іменників, наприклад:

Metabolic – метаболічний + -ism = metabolism – метаболізм;

Mechanical – механічний + -ism = mechanism – механізм.

Як ми можемо бачити, всі терміни в перекладі на українську мають суфікс -ізм. -Ізм має англійський відповідник -th: breadth- широта, depth- глибина. Тобто, в цьому випадку творення термінів за допомогою цього суфікса є різним для двох зіставляваних мов.

Safe – безпечний + -ty = safety – безпека;

Continuous – неперервний + -ity = continuity – неперервність (функції);

Responsible – відповідальний + -ity = responsibility – відповідальність;

Sensitive – чутливий + -ity = sensitivity – чутливість.

В українській мові відповідником до -ness є суфікс -ство.

Наприклад: законодавство ,підприємство ,опікунство.

Hard – твердий + ness = hardness – твердість (поверхні виробу);

Ill – хворий + -ness = illness – захворювання;

Weak – слабкий + -ness = weakness – слабкість.

З цим суфіксом англійські терміни утворюються частіше в порівнянні з іншими : effectiveness, dizziness, tiredness, loss of consciousness.

Суфікс -ure.

To expose – піддавати впливу + -ure = exposure – вплив (toxic exposure);

Structure, temperature, measure – структура, температура, мірило.

Термінології охорони праці не характерні іменникові суфікси: -hood, -ship, -dom, -ette.

Суфіксальні процеси також часто використовуються для створення нових прикметників, які виступають як вторинні терміни в термінологічній групі і виконують ролі сторонніх понять. Вони утворюються додаванням відповідних суфіксів до кореневого слова. Суфікси прикметників в англійській мові досить різноманітні. Порівняно з українською, вони можуть здатись ще багатшими, але різниця полягає в тому, що українська мова має закінчення, яке завжди точно і безпомилково ідентифікує слово як прикметник, тоді як в англійській мові лише позиція слова в реченні та суфікс є такими маркерами. Так, наприклад, суфікси -ive, -able, -ent, -ant зазвичай використовуються для створення такого типу прикметників з дієслів:

Українським відповідником до -able є суфікс -ов. Наприклад: право – правовий, фінанси – фінансовий, нерв – нервовий.

За тим же призначенням використовуються суфікси -y, -al, -ic, -ical, -ous, -ious, -ful, -less, -proof, -ar, -ary.

Однак, проаналізувавши терміни, стало очевидно те, що вони більшою мірою слугують для створення прикметників з іменників. Наприклад:

Identity – тотожність + ical = identical – тотожний;

Identity – «тотожність» + ical = identical – тотожний.

Danger – небезпека + ous = dangerous – небезпечний (рівень радіації);

Деякі суфікси є омонімічними. Так, наприклад суфікс -ful може утворювати відіменникові прикметники careful, mindful тощо, і іменники від інших іменників зі значенням мірки.

Meaning – сенс + ful = meaningful – значущий, той що має сенс (корінь рішення).

Багато англійських суфіксів таких як -ive, -ible, -ent, -ant не мають відповідників в українській мові.

To interact – взаємодіяти + ive = interactive – взаємодіючий;

Excess – надлишок + -ive = excessive (demand) – надлишковий попит;

To prevent – запобігати + -ive = preventive (medicine) – профілактична (медицина).

Viable – рентабельний + liable – бути відповідальним за щось;

To attribute – приписувати, пов'язувати + -able = attributable (to the disease) – те, що обумовлено (хворобою);

To convert – переобладнати + -ible = convertible – легко переобладнаний;

To depend – залежати від когось + -ent = dependent – залежний;

To malign – лихословити + -ant = malignant (growth) – злоякісна пухлина;

Дієслівні суфікси в англійській мові дуже нечисленні. Це пояснюється тим, що з розвитком мови та редукацією закінчень традиційні індоєвропейські суфікси творення дієслів нівелювалися, натомість виник дуже продуктивний безафіксальний спосіб творення дієслів – нульова деривація, або конверсія. Все ж було виділено декілька суфіксів:

-ize: pressurize, categorize, minimize, polarize.

-fy: magnify, canmagnify, notify, nullify, quantify.

Ці моделі перекладу, створені з використанням суфіксів нових іменників та прикметників, дають змогу визначити загальний напрямок, у якому первинне значення змінюється при додаванні того чи іншого суфікса, і можуть бути використані для перекладу цього типу нового терміна "за зразком". Наприклад, перекладач розуміє, що суфікс заперечного значення -less використовується для

створення прикметників із значенням відсутності якості або властивості, що виражається первинним кореневим словом. Суфікс *-less* є протилежний за своїм значенням суфіксу *-ful*, і зміна значення може бути перенесена в українську мову за допомогою відповідних українських префіксів «без» або «ні» чи описово.

Окрім власне суфіксів, в обох мовах є морфеми, які можна назвати проміжними між словом та афіксом, або напівафіксами. Це короткі слова, функціонально близькі до суфіксів та коротких прислівників, які не змінюють свого значення при деривації. Похідні, утворені за допомогою таких морфем слова, можна кваліфікувати і як складні, і як просто префіксальні та суфіксальні утворення : *-man*: *garageman*, *ombudsman*; *businessman*, *foreman*.

З одного боку, ця морфема є функціональним синонімом суфікса *-er*; з іншого – множина таких слів утворюється так само, як і у іменника, а останнім часом, зі зростанням феміністського руху, за аналогією, частина таких слів має відповідники жіночого роду та гендерно-нейтральні утворення: *ombudsman*, *forewoman*.

Тому ми можемо зробити висновок, що в сучасній англійській мові існує ряд засобів словотвору, деякі з яких є досить поширеними та продуктивними (суфікси, префікси), тоді як інші використовуються набагато рідше і входять до складу інших засобів словотвору (інфікси, аломорфи).

2.4 Конверсія

Продуктивним способом творення термінів з охорони праці в англійській мові є конверсія – безафіксальний спосіб творення слів, коли від іменника (прикметника чи іншої частини мови) утворюється нове слово (дієслово), з іншою дистрибуцією, з іншою парадигмою без будь-яких словотворчих афіксів. Конверсія, як особливий спосіб утворення слів, виникла в англійській мові в результаті скорочення закінчень у XVI-XVII ст. У давньоанглійській мові іменник та дієслово мали чітко окреслені маркери *-lufu* та *-lufian*, *-ende* та *-endian*, *-earn* і *-carian*. У середні віки суфікси-закінчення стали менш виразними,

та все ж іменник та дієслово формально відрізнялися love і loven, ende і enden, care і caren. Згодом суфікс дієслова повністю зникає і в мові з'являється значна кількість омонімів (дієслово-іменник). Суть цього способу полягає у зміні синтаксичної функції слова, що супроводжується і зміною значення. У англійській термінології безпеки праці найбільш продуктивними методами трансформації є вербалізація та ад'єктивація.

Вербалізація (утворення дієслів). Наприклад:

A baffle – перегородка; to baffle – заважати;

A garage – гараж; to garage – паркувати машину в гараж;

A stream – потік; to stream – текти;

A char – обвуглення; to char – обвуглювати;

The fund – фінанси; to fund – фінансувати:

Ад'єктивація (утворення прикметників). Наприклад:

Moving parts – частинки, які рухаються;

Resonating circuit – тракт, який резонує;

Dazzling light – світло, яке сліпить.

Простішим є перехід дієслова в іменник. Такі іменники в англійській мові мають простішу семантичну структуру – це, як правило, одноразова дія, місце, де проходить дія чи процес, об'єкт чи результат дії:

A cut – the act or the result of cutting;

An incision, wound – рана, поріз;

A burn – a burned place or area (опік).

У складі словосполучень з дієсловами (такими як, наприклад, to give) вони позначають одноразову дію і можуть мати як еквівалент в українській мові просте дієслово із суфіксом -ну -ти:

To give a treatment – лікувати;

To give a push – штовхнути;

To give a job – наймати на роботу.

Близькими до конверсії (а в українських курсах лексикології такі випадки в основному вважаються фактично конверсивами) є випадки субстантивації

(тобто переходу прикметника, дієслова чи іншої частини мови в іменник). Субстантивація може бути повною – коли прикметник отримує всі можливі іменникові форми – в англійській *private, principal* (вони можуть вживатися як в однині, так і у множині, у присвійному відмінку). В українській мові прикметники та дієслова субстантивовані, як правило, граматичних обмежень не мають – поранений, прохідний, нездатний, тощо, мають усі граматичні форми і їхній статус визначає функція у реченні.

2.5 Синтаксичний словотвір. Складні слова.

Складні слова, утворені складанням коренів чи основ, є важливою частиною англійської та української лексики. У складному слові семантика його частин пов'язана з цілісним поняттям – воно сприймається як семантично цілісне слово. Ступінь поєднання значень варіюється; в деяких словах вона є прозорою, і це виражається у варіантності написання слова (з використанням дефіса або разом); досить часто семантика складного слова набуває певного ідіоматичного характеру і вже не зводиться до суми значень компонентів.

Отже, за способом утворення складних слів їх можна поділити на такі групи:

а) слова, утворені простим додаванням (юкстапозицією) коренів. Англійські: *greenhouse* – парниковий ефект, *breakaway* – обрив, *switchboard* – розподільчий щит; *gas-mask* – протигаз, *dust-like* – пилоподібний, *director-general*.

Українські: завод-працівник, директор-супервізор.

б) складенням коренів чи основ за допомогою з'єднувального голосного (який іноді називається інтерфіксом).

Англійські: *electroshock* – електрошок, *medicochirurgical*, *biorhythm* – біоритм).

Українські: гамма-промені, альфа-промені, електрообладнання, землетрус.

Принципи написання слів (разом чи через дефіс) в українській мові досить чітко впорядковані, в англійських словниках часто подаються обидва варіанти, іноді навіть словосполучення.

В термінології охорони праці не зустрічаються морфеми, які мають однаковий статус (еквіполярні чи сурядного зв'язку) і слова, що є редукованими утвореннями, а також парні римовані утворення – їх ще називають псевдоскладними словами, оскільки вони утворені чисто на фонічній основі, для виразності.

У складних словах з підрядним зв'язком компонентів один елемент є головним (ядерним), а інший стоїть у функції означення, додатку, вербального модифікатора, наприклад: hardware – кріплення, sunburn – опік, workshop – робочі конференції.

Українські: самозахист, сонцезахисний, самоочищення, самопочуття, самоконтроль.

Складні терміни як в англійській, так і в українській мовах найчастіше утворюються на базі іменників та прикметників. Вони можуть брати участь у подальшому словотворенні – тобто, суфіксальній чи префіксальній деривації, конверсії або семантичному переоцінюванні. Іншим підвидом складних слів конкретної конструкції, так звані компресиви чи слова синтаксичного типу – написані через дефіс цілі фрази або навіть речення у препозиції до іменника, є суто англійським способом утворення слів. Такі утворення не є типовими для української мови, компресія словосполучення у слово втрачається під час перекладу і передається порівняльним зворотом. Складні терміни, як бачимо, мають чимало спільних рис в англійській та українській мовах; та українські відповідники англійських складних слів здебільшого матимуть іншу структуру (за винятком складних прикметників).

ВИСНОВКИ

Ця курсова робота допомогла зробити висновок, що найпоширенішим засобом утворення слів у сучасній англійській та українській мовах є суфіксація, яка базується на додаванні суфікса до кінця основи слова. Хоча крім власних суфіксів, існує велика кількість суфіксів запозичених з латинської, грецької, французької та інших мов, власні суфікси все ще переважають у мові. Суфікси допомагають утворювати іменники (загальні та власні назви, абстрактні та конкретні назви), прикметники, дієслова тощо.

Іншим найпоширенішим способом утворення слів у сучасній англійській мові є префіксація, яка базується на приєднанні до початку основи слова префікса. Це один з найголовніших засобів творення нових термінів, тому що, в англійській мові немає закінчень, і саме додавання префікса допомагає розмежовувати частини мови. Префікси, на відміну від суфіксів, не змінюють граматичну природу слова, а новоутворені слова належать до тих самих частин мови, що і їх основи.

Третім способом словотвору є словоскладання, яке базується на складанні двох або більше основ, з можливими подальшими змінами новоутвореного складу. Деякі вчені ставлять словоскладання на перше місце, оскільки вважають, що це найпродуктивніший засіб словотворення. Найактивнішим засобом створення нового композиту є складання двох, а іноді і більше, основ. За допомогою цього засобу утворюються іменники, прикметники, дієслова, числівники тощо.

Існує і другорядний тип словотвору, такий як конверсія. Конверсія є другорядним засобом словотвору і ґрунтується на поєднанні слів з їх переходом з однієї частини мови в іншу. Здебільшого, це дієслівний засіб словотвору, але він також впливає на іменники та прикметники, рідше на інші частини мови.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що, сучасна українська та англійська мови мають достатньо потужні та продуктивні засоби словотвору для доповнення словникового запасу мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авксент'єв Л.Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування – «Мовознавство.» 1997.
2. Арнольд І.В. Лексикологія сучасної англійської мови. Л., 1999;
3. Білодід О., Корнілов М., Нерознак С., Вакуленко М., Вакуленко О. Комп'ютерна програма «Українська латиниця». Проблеми української науково-технічної термінології. Тези доповідей 4-ї Міжнародної наукової конференції. Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська політехніка», 1996. С. 75.
4. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад / Н.В. Возненко, С. В. Радецька ; МОНУ, Херсонський нац. техн. ун-т. Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. –232 с
5. Вакуленко М.О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз:[монографія]. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015.– 361с., іл.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. - К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. - 1728 с.
7. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця., Посібник для перекладацьких відділень вузів, 2008. – 248.
8. Іващенко В. Л., Туровська Л. В., 2014. Слов'янське зіставне ,порівняльне і типологічне термінознавство кінця ХХ – початку ХХІ століть.
9. Винник О.Ю. Функціонування термінологічної лексики в англійському дискурсі програмування. Наук. вісник Чернівець. ун-ту. Вип. 653. Герман. філол.–2013.–С. 65–70.
10. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках: [монографія]. Львів : Видавничий центр НУ ім. Івана Франка, 2009. –358 с.
11. Етимологічний словник української мови. К .: Наукова думка, 1982-2012.
12. Житін Я. В. До питання про розрізнення термінології та терміносистеми. Науковий вісник Волинського національного університету ім., Лесі

- Українки. Розділ II. Термінознавство. Лексикографія. Вип. 17. –2009. –С. 116–121.
- 13.Карабан В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову – Вінниця 2003.
- 14.Кияк Т. Р. Основи термінотворення. / А. С. Дьяков, З. Б. Куделько. К. : Наукова думка, 2000. - 206 с.
15. Навчальний посібник. Переклад англійської мови галузевої літератури охорони праці. / Іванченко М.Ю.
- 16.Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української літературної мови. Тернопіль, 2000. – 276 с.
- 17.Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія]/ Л.М. Томіленко. Івано-Франківськ: Фоліант,2015. –160с.
- 18.<https://studfile.net/preview/5726894/page:4/>
- 19.<http://sbc.ptngu.com/20L10P5.html>
- 20.<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

ДОДАТОК

1. ***Plan-Do-Check-Act'' (PDCA)*** – is an iterative design and management method used in business for the control and continuous improvement of processes and products.
2. ***Absorbent*** – a substance that soaks up liquid easily.
3. ***Agreement*** – an arrangement, a promise or a contract made with somebody.
4. ***Blooming*** – is the discoloration of the rubber in a tyre.
5. ***Char*** – material that has been charred.
6. ***Convulsive tic*** – involuntary twitching of the facial muscles, sometimes unilateral.
7. ***Dazzling light*** – is very bright and makes you unable to see properly for a short time.
8. ***Declutch*** – to put out of action by releasing a clutch.
9. ***Decoupling*** – separate, disengage, or dissociate (something) from something else.
10. ***Detachment*** – the state of being objective or aloof.
11. ***Direct current amplifier*** – is a type of amplifier in which the output of one stage of the amplifier is coupled to the input of the next stage in such a way as to permit signals with zero frequency, also referred to as direct current, to pass from input to output.
12. ***Dizziness*** – a sensation of whirling and a tendency to fall or stagger.
13. ***Electric burn*** – is a burn that results from electricity passing through the body causing rapid injury.
14. ***Electrical installation*** – is a combination of electrical equipment installed from a common electrical supply to fulfill a particular purpose.
15. ***Electroshock*** – is a dangerous and painful physiological effect caused by the passing of an electric current through the body of a human or animal.
16. ***Employer*** – a person or organization that employs people.
17. ***Exchanger*** – a device for transferring heat from one medium to another.

18. **Exploitation** – the action or fact of treating someone unfairly in order to benefit from their work.
19. **Field** – 1. an area of open land, especially one planted with crops or pasture, typically bounded by hedges or fences. 2. a particular branch of study or sphere of activity or interest.
20. **Gas-mask** – is a mask used to protect the wearer from inhaling airborne pollutants and toxic gases.
21. **Gasometer** – a very large round container or building in which gas is stored and from which it is sent through pipes to other buildings.
22. **Haemoglobin** – is the red substance in blood, which combines with oxygen and carries it around the body.
23. **Hardware** – tools, machinery, and other durable equipment.
24. **Hydrogen** – a chemical element. Hydrogen is a gas that is the lightest of all the elements. It combines with oxygen to form water.
25. **Illness** – the state of being physically or mentally ill.
26. **Inaccuracy** – the quality or state of not being accurate.
27. **Inhalable dust** – refers to the particle size entering the mouth and nose during normal breathing. These particles may be deposited in the respiratory tract. The term inhalable dust applies to both non-toxic and toxic dusts.
28. **Insurance** – a physical or mental condition that limits a person's movements, senses, or activities; an arrangement by which a company or the state undertakes to provide a guarantee of compensation for specified loss, damage, illness, or death in return for payment of a specified premium.
29. **Interaction** – the act of communicating with somebody, especially while you work, play or spend time with them.
30. **Internal radiation** – a type of radiation therapy in which radioactive material sealed in needles, seeds, wires, or catheters is placed directly into or near a tumor.
31. **Jar** – 1. a device used to store an electrical charge.

32. **Leakage** – the accidental admission or escape of liquid or gas through a hole or crack.
33. **Light** – the energy from the sun, a lamp, etc. that makes it possible to see things
34. **Loss of consciousness** – is a partial or complete loss of the perception of yourself and all that around you.
35. **Malignant growth** – are cancerous. They develop when cells grow uncontrollably. If the cells continue to grow and spread, the disease can become life threatening.
36. **Mechanism** – a set of moving parts in a machine that performs a task
37. **Metabolism** – the chemical processes in living things that change food, etc. into energy and materials for growth
38. **Method of extraction** – is the first step to separate the desired natural products from the raw materials.
39. **Miller** – a person who owns or works in a corn mill.
40. **Miner** – a person who works in a mine.
41. **Moving parts** – the moving parts of an engine serve an important function-turning heat energy into mechanical motion.
42. **Nausea** – a feeling of sickness with an inclination to vomit.
43. **Non-conducting object** – material that conducts little or no electricity, heat, or sound.
44. **Non-organic dust** – types are derived from mineral rather than biological elements (organic compounds).Inhalation of these dusts may result in lung disease (pneumoconiosis), often after years of cumulative exposure.
45. **Non-toxic dust** – can absorb toxic and radioactive substances and gain a certain electric charge, which makes it more harmful.
46. **Obligation** – an act or course of action to which a person is morally or legally bound; a duty or commitment.
47. **Observance** – the practice of observing the requirements of law, morality, or ritual

48. **Occupational disease** – is any disease contracted primarily as a result of an exposure to risk factors arising from work activity.
49. **Occupational hazard** – a risk accepted as a consequence of a particular occupation.
50. **Ombudsman** – an official appointed to investigate individuals' complaints against a company or organization, especially a public authority.
51. **Overtrain** – constant intense training that does not provide adequate time for recovery.
52. **Oxygen** – a chemical element. Oxygen is a gas that is present in air and water and is necessary for people, animals and plants to live
53. **Pollutant** – a substance that pollutes something, especially water or the atmosphere.
54. **Preventive medicine** – is a medical specialty recognized by the American Board of Medical Specialties (ABMS), which focuses on the health of individuals and communities. The goal of preventive medicine is to promote health and well-being and prevent disease, disability and death.
55. **Private company** – is a firm held under private ownership.
56. **Production sanitation** – The basis for sanitation is the removal of soils from the manufacturing environment.
57. **Proficiency** – a high degree of skill; expertise.
58. **Protection** – the action of protecting, or the state of being protected.
59. **Public employee** – is a person who is employed by a government agency and includes the employees of a municipal, county, state, or federal agency or state college or university.
60. **Radiation** – the emission of energy as electromagnetic waves or as moving subatomic particles, especially high-energy particles which cause ionization.
61. **Redundancy** – the state of being no longer in employment because there is no more work available.
62. **Reflecting shield** – that is treated to reduce glare from light sources.

63. **Regulating clock** – a generic term for a wall-mounted, weight-driven clock regulated by a swinging pendulum.
64. **Rehabilitation** –to health or normal life by training and therapy after imprisonment, addiction, or illness.
65. **Resistance** – the act of using force to oppose something
66. **Restriction** – a limiting condition or measure, especially a legal one.
67. **Rheumatism** – disorders are conditions causing chronic, often intermittent pain affecting the joints or connective tissue.
68. **Ropes** – a length of thick strong cord made by twisting together strands of hemp, sisal, nylon, or similar material.
69. **Rubber carpet** – can withstand a high volume of foot traffic and they are also water resistant so they won't be damaged by moisture or spills. The natural elasticity of rubber is what makes these floors so durable and resilient.
70. **Safety** – the state of being safe and protected from danger or harm.
71. **Safety device** – a current-activated circuit-breaker used as a safety device for mains-operated electrical tools and appliances.
72. **Screwed** – (of a bolt or other device) having a helical ridge or thread running around the outside.
73. **Self-adjusting** – adjustment of oneself or itself, as to the environment. the process of resolving one's problems or reactions to stress without outside intervention.
74. **Self-employed** – working for oneself as a freelance or the owner of a business rather than for an employer.
75. **Self-heating** – is a process where the gradual reaction of that substance or mixture with oxygen in air generates heat.
76. **Sensitivity** – the fact of reacting quickly or more than usual to something.
77. **Socket** – an electrical device receiving a plug or light bulb to make a connection.

78. **Subatomic particles** – in physical sciences, subatomic particles are smaller than atoms.
79. **Sunburn** – is red, painful skin that feels hot to the touch. It usually appears within a few hours after too much exposure to ultraviolet (UV) light from sunshine or artificial sources, such as sunlamps.
80. **Switchboard** – an apparatus for varying connections between electric circuits in other applications.
81. **Tanning lamp** – (sometimes called tanning bulbs in the United States or tanning tubes in Europe) are the part of a tanning bed, booth or other tanning device which produces ultraviolet light responsible for indoor tanning.
82. **T-antenna** – is a vertically polarised simple wire radio antenna used in the VLF, LF, MF and shortwave bands.
83. **Thermal buoyancy** – the ability or tendency of something to float in water or other fluid.
84. **Tiredness** – the feeling that you would like to sleep or rest.
85. **To unload** – to remove things from a vehicle or ship after it has taken them somewhere
86. **Toxic exposure** – is defined here to be a direct or an indirect contact with any natural or man-made substances or agents that can lead to deleterious changes in body structure or function, including illness or death.
87. **Transducer** – a device that converts variations in a physical quantity, such as pressure or brightness, into an electrical signal, or vice versa.
88. **Transfer** – an act of moving something or someone to another place, organization, team, etc.
89. **Transform** – the product of a transformation.
90. **Transmitter** – a piece of equipment used for sending electronic signals, especially radio or television signals
91. **Transpiration** – the act or process or an instance of transpiring especially : the passage of watery vapor from a living body (as of a plant) through a membrane or pores

92. **Transportation worker** – an employee engaged in transportation
93. **Unit of input** – investment unit
94. **V-belt** – are the most common type of drive belt used for power transmission. Their primary function is to transmit power from a primary source, like a motor, to a secondary driven unit.
95. **Ventilation** – the provision of fresh air to a room, building, etc.
96. **Vital substance** – things without which a person cannot live(The Five Vital or Fundamental Substances: Qi, Xue (Blood), Jinye (Body Fluids), Jing (Essence), and Shen (Spirit)
97. **Vivacity** – the quality of being attractively lively and animated.
98. **Wage replacement** – refers to replacing lost employment income resulting from your workplace injury or illness.
99. **Wattage** – an amount of electrical power expressed in watts.
100. **Weakness** – lack of physical strength.

1. **Плануй – Роби – Перевіряй - Коригуй" (ПРПК)** –система для моніторингу та управління ризиками.

2. **Розподільний щит** – місцерозташування засобів захисту електричних мереж, розподілу та обліку електроенергії, що відключають апарати, зазвичай встановлюються на металевому щиті у спеціальній шафі або ящику і закривається на ключ дверцятами.

3. **Автоматизація виробництва** – вища форма розвитку виробничих процесів, за якої функції управління і контролю, що виконувала людина, передаються приладам і автоматичним засобам.

4. **Безпека** – це такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень.

5. **Безпека праці** – стан умов праці, за якого відсутня дія на працюючих небезпечних і шкідливих виробничих факторів.
6. **Бета-випромінювання** – потік бета-частинок (електронів або позитронів), який випромінює енергію, а його швидкість наближається до швидкості світла - 310 м/с.
7. **Блокуючі пристрої** – технічні засоби, передбачені конструкцією технічного устаткування, які гарантують безпеку обслуговуючому персоналу вимкненням з роботи певного приладу - джерела небезпечного фактора
8. **Важкість праці** – характеристика трудової діяльності людини, яка визначає ступінь залучення до робіт м'язів і відображає фізіологічні затрати внаслідок переважаючого фізичного перевантаження.
9. **Вентиляція** – створення обміну повітря в приміщенні для видалення надлишків теплоти, вологи, шкідливих та інших речовин з метою забезпечення допустимих метеорологічних, санітарно-гігієнічних, технологічних умов повітряного середовища.
10. **Виробнича санітарія** – це система організаційних заходів і технічних засобів, яка може запобігти або зменшити вплив на працівників шкідливих виробничих факторів.
11. **Виробнича травма** – це порушення анатомічної цілісності організму людини або його функції внаслідок впливу виробничих факторів (рана, отримана на виробництві і спричинена недотриманням вимог безпеки праці).
12. **Виробниче середовище** – сукупність фізичних, хімічних, біологічних, соціальних факторів, що впливають на людину в процесі її трудової діяльності.
13. **Водень** – хімічний елемент з атомним номером 1, який належить до 1-ї групи (за старою класифікацією — головної підгрупи 1-ї групи), 1-го періоду періодичної системи хімічних елементів, та є першим і найпростішим

представником усіх хімічних елементів взагалі. Найбільш розповсюджений елемент Всесвіту. Належить до неметалів.

14. **Вологість повітря** – ступінь насиченості повітря водяною паром.

15. **Гальмівні пристрої** – технічні засоби, передбачені при конструкції технічного устаткування і призначені для швидкої зупинки його або окремих рухомих частин.

16. **Гамма-випромінювання** – короткохвильове електромагнітне випромінювання ядрами атомів при їх радіоактивних перетвореннях, яке має велику потужність і розповсюджується зі швидкістю світла.

17. **Гіперестезія підвищена чутливість** – зазвичай усі види чутливості шкіри.

18. **Державний (або урядовий) службовець** – це громадянин чи громадянка України, що займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження.

19. **Дефлектори** – спеціальні пристрої, які сприяють видаленню забрудненого або перегрітого повітря з виробничих приміщень, а також для локального обміну повітря.

20. **Експлуатація** – привласнення результатів праці іншої людини без обміну або з наданням взамін товарів (послуг, грошей), вартість яких менше, ніж вартість, створена працею цієї людини за робочий час .

21. **Електричний опір** — властивість провідника створювати перешкоди проходженню електричного струму.

22. **Електричний удар** – збудження живих тканин організму електричним струмом, що проходить через нього і супроводжується судомними скороченнями м'язів, у тому числі м'язів серця, внаслідок чого може статися порушення або припинення діяльності важливих систем організму людини.

23. **Електричні травми** – травми, викликані дією електричного струму та електричної дуги: електричні опіки, електричні знаки, металізація шкіри, електроофтальмія та механічні пошкодження.

24. **Забруднювач навколишнього середовища** – ця речовина або енергія, яка потрапляє в навколишнє середовище, яка надає небажаний вплив або негативно впливає на корисність ресурсу.

25. **Занулення** – навмисне електричне з'єднання з нульовим захисним дротом металевих неструмоведучих частин, які можуть опинитися під струмом.

26. **Запобіжник** – пристрій для захисту електричних проводів і приладів від надмірного струму.

27. **Запобіжні пристрої** – технічні засоби, призначені для зупинки (від-ключення) обладнання в процесі роботи у випадку аварійної ситуації.

28. **Захворювання** – патологічний процес, який проявляється порушеннями морфології (анатомічної, гістологічної будови), обміну речовини / та функціонування організму (його частин) у людини / тварини.

29. **Захисні огороження** – технічні засоби, що створюють перешкоду між людиною і небезпечним виробничим фактором та запобігають про-никненню людини або частини її тіла в небезпечну зону або дії такого фактора на людину в аварійних ситуаціях.

30. **Захист** – підтримка, заступництво; сукупність правових, економічних, організаційних та технічних заходів, що мають на меті запобігти порушенням прав будь-кого. Місце, притулок, де можна захиститися, заховатися від чого-небудь, укриття.

31. **Злоякісна пухлина** – патологічний процес, зумовлений неконтрольованим розмноженням клітин, інвазією та, іноді, метастазуванням.

32. **Інфрачервоне випромінювання** – електромагнітне випромінювання в оптичній області, яке належить до діапазону довгих хвиль з довжиною понад 760 нм.

33. **Іонізуюче випромінювання** – будь-яке випромінювання, яке викликає іонізацію середовища (утворення електричних зарядів - іонів - різних знаків).

34. **Категорія робіт** – розмежування робіт за ступенем загальних енерговитрат в ккал/год. (Вт)

35. **Лазерне випромінювання** – випромінювання, що здійснюється лазерними (квантовими) генераторами у межах оптичного спектру і характеризується монохромністю, потужністю та спрямованістю.

36. **Максимальна вологість повітря** – гранична кількість водяної пари, що насичує повітря при даній температурі

37. **Медицина праці** – розділ медицини, який вивчає здоров'я професійних груп населення та фактори, які його формують, розробляє гігієнічні та лікувально-профілактичні заходи, спрямовані на оздоровлення умов праці, підвищення працездатності людини у процесі трудової діяльності, попередження професійної та загальної захворюваності.

38. **Медичний огляд** – медичний огляд працівників, який проводять при прийомі на роботу, а також з установленою періодичністю з метою виявлення різних ознак виробничо зумовлених захворювань, а також патологічних станів, що розвинулися протягом трудової діяльності і перешкоджають діяльності, продовженню роботи за певним фахом.

39. **Метаболізм** – сукупність хімічних реакцій, що відбуваються в живих організмах.

40. **Механізація виробництва** – заміна робочих операцій, які виконуються вручну, машинами і механізмами із застосуванням для їх дії різних видів енергії.

41. **Механізм** – система тіл (механічна система), що призначена для перетворення руху одного або декількох тіл у потрібний рух інших тіл.

42. **Механік** – є технічним або технологічним фахівцем, який конструює або вдосконалює апарати та обладнання.

43. **Надійність робочих машин** – властивість машин виконувати задані функції, зберігати свої експлуатаційні показники у заданих межах протягом постійного проміжку часу.

44. **Напруженість праці** – характеристика трудового процесу, що відображає навантаження переважно на центральну нервову систему, органи чуттів, емоційну сферу працівника.

45. **Напруженість праці** – характеристика трудового процесу, що відображає переважаюче навантаження на центральну нервову систему, сенсорні системи та психічні процеси людини.

46. **Небезпечна зона** – простір, де постійно діють або періодично виникають небезпечні й шкідливі фактори, які можуть діяти на людину.

47. **Нейтронне випромінювання** – потік нейтронів, що розповсюджується зі швидкістю 20000 км/с.

48. **Непрацездатність** – втрата загальної або професійної працездатності внаслідок захворювання, нещасного випадку або природженої фізичної вади.

49. **Непритомність** – короткочасна втрата свідомості через гостру недостатність кровообігу в головному мозку. За різноманіття причин, механізм цього стану один — порушення регуляції судинного тону.

50. **Нещасний випадок на виробництві** – раптове погіршення стану здоров'я чи настання смерті працівника під час виконання ним трудових обов'язків внаслідок короткочасного (тривалістю не довше однієї робочої зміни) впливу небезпечного або шкідливого чинника.

51. **Обвуглення** – процес зміни органічних решток тканин рослин та тварин, який супроводжується їх почорнінням, зменшенням вмісту водню й кисню та збільшенням вуглецю.

52. **Обов'язок** – міра необхідної поведінки особи. Це об'єктивно необхідна та можлива поведінка, котра забезпечує реальність можливостей, наданих суспільством та державою індивіду.

53. **Оксиген** – хімічний елемент з атомним номером 8, що належить до 16-ї групи, 2-го періоду періодичної системи елементів.

54. **Омбудсмен** – посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян у діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб.

55. **Опік** – різновид травми тканин тіла, яку спричинює дія тепла, електричного струму, хімічних речовин та випромінювання.

56. **Оптимальні мікрокліматичні умови** -співвідношення параметрів мікроклімату, дія яких на людину забезпечує нормальний функціональний тепловий стан організму без залучення механізмів терморегуляції.

57. **Освітлення** – отримання, розподіл та використання світлової енергії для забезпечення нормальних умов праці.

58. **Охорона здоров'я працівників** – комплекс заходів для збереження здоров'я працівників, враховуючи категорію виконуваних робіт та виробниче середовище.

59. **Охорона праці** – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності.

60. **Перенапруження** – це порушення функції органів і систем організму внаслідок дії неадекватних навантажень.

61. **Підприємство** – самостійний суб'єкт господарювання, зареєстрований компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та іншими законами.

62. **Пожежа** – неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розвивається за часом і в просторі.

63. **Пожежна безпека** – стан об'єкта, за яким з установленою ймовірністю виключається можливість пожежі, а у випадку її виникнення унеможливується дія на людей небезпечних факторів пожежі і забезпечується захист матеріальних цінностей.

64. **Пожежна профілактика** – комплекс організаційних і технічних заходів, спрямованих на гарантування безпеки людей, запобігання пожежі, обмеження її поширення, а також створення умов для успішного гасіння пожежі.

65. **Потужність** – робота, що виконана за одиницю часу, або енергія, передана за одиницю часу.

66. **Правила пожежної безпеки** – комплекс положень, що встановлюють порядок дотримання вимог і норм пожежної безпеки при будівництві і експлуатації об'єкта.

67. **Працездатність** – здатність людини до праці, яка визначається рівнем її фізичних та психофізіологічних можливостей, а також станом здоров'я і професійною підготовкою.

68. **Працівник** – особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом).

69. **Праця** – це цілеспрямована діяльність людини, в результаті якої створюються матеріальні блага, необхідні для задоволення її власних потреб, а також духовні цінності, що слугують суспільству.

70. **Приватна компанія** – підприємство, створене приватними особами, засноване на приватній власності, і що оперує приватним капіталом.

71. **Противибуховий режим** – комплекс встановлених норм і правил поведінки людей, виконання робіт і експлуатації об'єкта, спрямованих на гарантування вибухобезпеки.

72. **Професійне захворювання** – це хронічне або гостре захворювання, причиною якого став тривалий вплив на працівника шкідливих виробничих факторів»

73. **Професійне отруєння** – є частковим випадком профзахворювання
74. **Професійний ризик** – величина ймовірності порушення (ушкодження) здоров'я з урахуванням тяжкості наслідків у результаті несприятливого впливу факторів виробничого середовища і трудового процесу.
75. **Радіація** – променева енергія електромагнітних хвиль чи елементарних частинок, що виникли під час поділу ядер чи квантових переходів в атомах та молекулярних частинках.
76. **Рентгенівське випромінювання** – електромагнітне випромінювання, яке на відміну від гамма-випромінювання є позаядерним (штучним).
77. **Роботодавець** – власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності, господарювання, і фізична особа, яка використовує найману працю.
78. **Робоча зона** – простір, обмежений по висоті 2 м над рівнем підлоги чи майданчика, на якому знаходяться робочі місця постійного або непо-стійного (тимчасового) перебування працівників.
79. **Робоче місце** – місце постійного або тимчасового перебування працівника у процесі трудової діяльності.
80. **Самозаймання** – явище різкого збільшення швидкості екзотермічних реакцій, які приводять до виникнення горіння речовини при відсутності запалювання.
81. **Саморегулювання** – самостійне регулювання господарської або професійної діяльності, що здійснюється суб'єктами такої діяльності через саморегулювні організації відповідно до затверджених саморегулювальною організацією статуту і правил.
82. **Санітарна характеристика умов праці** – об'єктивні дані стану ви-робничого середовища і трудового процесу з висновком про їх відповід-ність гігієнічним вимогам і нормативам.
83. **Санітарно-захисна зона** – відстань від джерела забруднення (під-приємства, його окремих будівель та споруд з технологічними процесами)

до житлової забудови, яка забезпечує зменшення впливу шкідливих чинників до допустимих нормативів (ГДК, ГДР).

84. **Серійне виробництво** – тип організації промислового виробництва, що характеризується одночасним виготовленням на підприємстві широкої номенклатури однорідної продукції, випуск якої повторюється протягом тривалого часу, і широкою спеціалізацією робочих місць.

85. **Система протипожежного захисту** – сукупність організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на запобігання дії на людей небезпечних факторів пожежі й обмеження збитку від неї.

86. **Слабкість** – патологічний стан, що виявляється підвищеною стомлюваністю і виснаженням із вкрай нестійким настроєм, ослабленням самовладання, нетерплячістю, непосидючістю, порушенням сну.

87. **Статична електрика** – особливий вид електричних зарядів, що виникають при терті двох діелектриків або діелектрика і провідника.

88. **Страховання** – письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку виплатити страхову суму або відшкодувати завданий збиток у межах страхової суми страхувальнику чи іншій особі, визначеній страхувальником.

89. **Струмопровідні частини** – елемент кабельного виробу, призначений для проходження електричного струму.

90. **Терморегуляція** – сукупність фізіологічних процесів організму, спрямованих на підтримання температури тіла у межах фізіологічної норми незалежно від навколишнього середовища.

91. **Техніка безпеки** – система організаційних заходів і технічних засобів, які запобігають дії на працюючих небезпечних виробничих факторів.

92. **Умови праці** – сукупність факторів виробничого середовища і трудового процесу, що впливають на здоров'я і працездатність людини під час її професійної діяльності.

93. **Умови праці** – сукупність факторів виробничого середовища і трудового процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини в процесі її професійної діяльності.

94. **Утома** – сукупність тимчасових змін у фізіологічному і психічному стані людини, які з'являються внаслідок напруженої чи тривалої діяльності і призводять до погіршення її кількісних та якісних показників.

95. **Фрезерувальник** – фахівець по роботах на фрезерному верстаті. Виконує на фрезерному верстаті обробку металевих виробів.

96. **Фугасність** – здатність вибуху переміщувати елементи середовища.

97. **Шахтар** – гірник, що працює в шахті.

98. **Шкідлива речовина** – речовина, що при контакті з організмом людини за умов порушення вимог безпеки може призвести до виробничої травми, професійного захворювання або розладів у стані здоров'я, що визнається сучасними методами як у процесі праці, так і у віддалені строки життя теперішнього і наступних поколінь.

99. **Шкідливий виробничий чинник** – виробничий чинник, вплив якого може призвести до погіршення стану здоров'я, зниження працездатності працівника.

100. **Шум** – сукупність звуків різної інтенсивності й частоти, що виникають внаслідок коливальних процесів і безладно змінюються протягом часу.